

Van Iepenwacht naar **BOMEN- WACHT**

LEENS - Bijna was de iep uit het Nederlandse landschap verdwenen, na een kaalslag door de iepziekte. Daarom werd ruim tien jaar geleden de Iepenwacht opgericht. De iepziekte is inmiddels met succes teruggedrongen, maar nu dienen zich andere problemen aan, zoals de essentaksterfte, de kastanjebloedingsziekte en de eikenprocessierups. De Iepenwacht breidt daarom haar werkterrein uit en gaat door als Stichting Groninger Bomenwacht. Koos Wiersma, voorzitter van de Iepenwacht (en ook burgemeester van gemeente De Marne) vertelt over het succes van de Iepenwacht en de overstap naar Bomenwacht.

door Marja Spakman

Maar eerst iets over de iep zelf. De iep (*Ulmus* of *olm*) is een van de meest voorkomende bomen in Nederland. Het is een boom die niet alleen ecologische betekenis heeft, veel organismen leven van de iep, zoals kevers, vlinders, mossen en paddenstoelen, maar die ook cultuurhistorisch gezien van groot belang is. Wie kent niet de rijen iepen langs eenzame wegen, vaak allemaal naar een kant hellend door de overheersende windrichting? In de kuststreken fungeren iepen als echte windbrekers. Zou de wind ongeremd kunnen waaien, dan zouden landschappelijke kustbeplantingen zich nauwelijks kunnen ontwikkelen. Maar een iep is ook een ideale stadsboom: weinig eisen aan de ondergrond, redelijk bestand tegen luchtvervuiling, met een open kroon waar veel licht door valt. Lang leve de iep dus, die zo maar dertig meter hoog kan worden en een respectabele leeftijd kan bereiken. Met gemak wordt hij honderd jaar of ouder. Totdat... de schimmel *Ophiostoma Ulmi* oprukte en veel slachtoffers maakte onder de iepen. Toen in 1990 het zogenaamde Ie-

penwetje werd afgeschaft, steeg de sterfte onder de iepen enorm: van drie à vier procent ineens naar boven de tien procent. De aantasting door iepziekte was zo groot dat aan het eind van de twintigste eeuw werd gevreesd voor het voortbestaan van deze oerhollandse boom. Dat heeft uiteindelijk in 2005 geleid tot het oprichten van de Iepenwacht, voluit Stichting Iepenwacht Groningen.

In de Iepenwacht verzamelden zich verschillende overheden en terreinbeherende organisaties (gemeenten, provincie, Staatsbosbeheer, maar ook bijvoorbeeld de NAM, vanwege de begroeiing rondom gaslocaties). In januari van dit jaar werd Wiersma voorzitter: „De Iepenwacht was heel succesvol. Door een gecoördineerde aanpak in een groot gebied is de ziektedruk afgenomen van ruim tien procent naar minder dan één procent. Die gezamenlijke aanpak was ook heel erg nodig. Het heeft weinig nut om als gemeente in je eentje te gaan bestrijden, omdat de omgeving dan nog besmette iepen heeft. Schimmels houden zich niet aan gemeentegrenzen.” Die schimmel, die de iepziekte veroorzaakt, wordt overgebracht door de iepenspintkever, die deze schimmel soms bij zich draagt. Als de kever eitjes in de bast van de boom gaat afzetten, kan de schimmel zich via de vaten in de bast verspreiden. In reactie daarop gaat de boom zogeheten thyllen vormen, een soort kauwgomachtige balletjes. Niet alleen op de aangetaste plek, zoals dat vaak bij andere bomen gaat, maar door de hele bast. Door die thyllen stopt de sapstroom in de boom, verwelkt de boom en vallen de bladeren af. Een boom met iepziekte is dan ook gemakkelijk te herkennen aan het verdorren en opkrullen van de bladeren, tot die uiteindelijk afvallen. Als een zieke boom blijft staan, is die - vanwege de aanwezigheid van de larve van de iepenspintkever - weer een broedboom voor verdere verspreiding. De ziekte kan zich ook via wortelcontact van boom naar boom verspreiden.

Ziekten en plagen

Wiersma: „De laatste jaren steken ook andere boomziekten en -plagen de kop op, zoals de essentaksterfte, de kastanjebloedingsziekte en de eikenprocessierups. Ook daarbij is een gecoördineerde aanpak van belang, zodat deze ziekten en plagen zich zo min mogelijk ver-

■ Koos Wiersma, voorzitter van de nieuwe Groninger Bomenwacht, voor een karakteristieke iep in de omgeving van Zuurdijk.

spreiden. Het werkterrein van de Iepenwacht heeft zich dus in de loop der jaren verbreed. Dat wordt nu geformaliseerd door het starten van de Bomenwacht.” Informatievoorziening en het delen van kennis zijn, net zoals dat bij de Iepenwacht was, belangrijke doelstellingen van de nieuwe Bomenwacht. Goed bomenbeheer is goedkoper dan nietsdoen. Maar er is ook nog

iets anders, benadrukt Wiersma: „Bomen zijn erg bepalend voor hoe het landschap eruit ziet. Langs wegen, maar ook als erfbeplanting. Als wij het belangrijk vinden dat het landschap is aangekleed met mooie bomen, dan moeten we een goed bomenbestand hebben. En dan is het ook nodig dat je die bomen beheert en onderhoudt. Als je niets doet, blijven ze niet in goede

conditie, en kunnen ze afsterven, waardoor je uiteindelijk misschien een boom moet vervangen. En ja, dat is duurder dan wanneer je ze op een goede manier beheert. Maar het uitgangspunt is dat bomen essentieel zijn voor ons landschap. Ze maken daar een wezenlijk onderdeel van uit.”

Variatie

Variatie in het bomenbestand is ook belangrijk. Wiersma: „In Groningen is een wegbeplanting vaak van één soort, allemaal iepen, allemaal essen of alleen maar abelen. Dat lijkt landschappelijk wel mooi, maar die monoculturen zijn ware snelwegen voor ziekten en plagen.” Bij iepen wordt dat probleem nu vaak aangepakt door het planten van verschillende resisten-

te cultivars die veel op elkaar lijken, maar onderling toch zodanig verschillen dat het geheel minder gevoelig is voor verspreiding van ziekten. In de waddengemeenten in Friesland en Groningen worden op deze manier zeventuizend iepen teruggeplant, gefinancierd uit het Waddenfonds, waarvan driehonderd in Groningen. Langs karakteristieke wegen, maar ook bijvoorbeeld op borgterreinen en bij dijkcoupures. Vanuit de Dialoogtafel wordt gekeken of er ook in de andere gemeenten in de kleigebieden iets soortgelijks gedaan kan worden.

Groninger Bomenwacht

De iepziekte is dus met succes aangepakt. Met de andere problemen weten beheerders nog niet zo goed raad. Men is nog zoekende. Wiersma: „Maar ook juist dan is een gecoördineerde aanpak wezenlijk.” De Iepenwacht heeft laten zien dat een eenduidige aanpak effectief is voor het terugdringen van de iepziekte. Nu de inzet meer en meer gericht is op het bestrijden van ook andere boomziekten en -plagen gaat morgen officieel de Stichting Groninger Bomenwacht van start. Om die mijlpaal te markeren, planten gedeputeerde Henk Staghouter en Wiersma twee bomen, aan de W.H. Timersmastraat en het Swaatpaadje in Wehden Hoorn. Een koningslinde omdat dat dé boom is om een plechtig moment extra cachet te geven en natuurlijk een iep. Uiteraard eentje, die resistent is tegen iepziekte. Wiersma: „We hebben ook heel bewust gekozen voor twee verschillende bomen. Om aan te geven dat variatie in bomen een aandachtspunt is, maar vooral ook om te markeren dat we, als Groninger Bomenwacht, niet alleen maar meer aandacht hebben voor de iepen, maar ook voor andere boomsoorten.”